

Deel III. De exegese van het Bijbelboek Spreuken.

Hoofdstuk 20a. De exegese van Spreuken 1:1-7.

Het doel van het Bijbelboek Spreuken.

Salomo geeft in Spreuken 1:2-6 vijf redenen aan waarom hij het Bijbelboek Spreuken geschreven heeft. Inmiddels hebben we bij de exegese van de vorige drie verzen vier redenen nader beschouwd. De vijfde reden vinden we in de verzen 5-6: het verkrijgen van wijze raad aan wijzen en verstandigen en het verstaan van (de uitlegging van) een spreuk, woorden der wijzen en hun raadsels. In het zesde vers komen de infinitivi constructus van de verzen 2-4 weer terug. Ons vers vormt eigenlijk de verbinding tussen het vierde en het zesde vers van Spreuken 1 daar Salomo naast eenvoudigen en jongelingen in vers 4 in vers 5 wijzen en verstandigen noemt voor wie dit Bijbelboek ook bedoeld is. Vers 5 loopt dan ook door in vers 6. Dit zesde vers is namelijk afhankelijk van het "horen" van vers 5. Voor de exegese is het van belang dat Salomo dus alle mensen op het oog heeft bij het schrijven van dit boek: eenvoudigen, jongelingen, wijzen en verstandigen.

Spreuken 1:5. Die wijs is, zal horen, en zal in lere toenemen; en die verstandig is, zal wijzen raad bekomen;

Citaten vanuit deze studie.

In mijn studie heb ik verschillende keren Spreuken 1:5 geciteerd. Omdat deze citaten voor de uitleg van de tekst van belang zijn, kom ik er bij dat onderdeel op terug.

Verwijsteksten bij de Kanttekeningen.

Uit het geheel van de Kanttekeningen bij de Statenvertaling verwijzen de volgende Bijbelplaatsen naar Spreuken 1:5:

Job 11:4, waar Zofar Job verwijt: *'Want gij hebt gezegd: Mijn leer is zuiver, en ik ben rein in uw ogen.'* Job 37:12, waar Elihu Job vermaant: *'Die (= wolk Zijns lichts in het vorige vers) keert zich dan naar Zijn wijzen raad door ommegangen (van de ene plaats in de lucht naar de andere plaats: in het Hebreeuws תחבולה), dat zij doen al wat Hij ze gebiedt, op het vlakke der wereld, op de aarde.'* Spreuken 7:21: *'Zij (= hoer) bewoog hem (= eenvoudige en onervaren jongeling) door de veelheid van haar onderricht, zij dreef hem aan door het gevele harer lippen.'* Spreuken 9:9: *'Leer den wijze, zo zal hij nog wijzer worden; onderwijs den rechtvaardige, zo zal hij in leer toemenen.'* Spreuken 18:15: *'Het hart des verstandigen bekomt wetenschap, en het oor der wijzen zoekt wetenschap.'* Spreuken 20:5: *'De raad in het hart eens mans is als diepe wateren; maar een man van verstand zal dien uithalen.'* Spreuken 21:11: *'Als men den spotter straft, wordt de slechte wijs; en als men den wijze onderricht, neemt hij wetenschap aan.'*

Al deze verwijsteksten onderstrepen onze tekst uit Spreuken 1. Al ondervindt een wijs man tegenstand aangaande zijn diepste bedoelingen, laat hij op God zien want Hij "Die wolken, lucht en winden wijst spoor en loop en baan, zal ook wel wegen vinden waarlangs zijn voet kan gaan"³⁴. De wijze ziet in de loop van de wolken Gods wijs beleid. Wij zien zo dikwijls naar beneden maar laten we naar Boven kijken waar God is.

Ook de boze mens en het kwade heeft veel leer en raad voorhanden maar de wijze zal daar niet naar luisteren en anderen die hun hulp bij hen zoeken ervan afmanen. Want de wijze kan van goede lering alleen maar wijzer worden. De bekende wijsgeer Socrates zei: ik weet dat ik niet weet! En Aristoteles laat de wijze zeggen: Ik zoek de wijsheid niet in de hoop ooit aan het einde te komen of haar geheel te bereiken; eerder zoek ik haar om niet een dwaas te zijn, en de verstandige moest nooit een andere beweegreden hebben dan deze. En geestelijk gesproken: juist in de verootmoediging van hart en leven voor God doet men de meeste kennis op. De vraag is: wie staat met zijn oor aan de deur van de Wijsheid om te horen wat God tot hem spreken zal?

Vertalingen en tekstgetuigen.

Ik kom nu op de door mij geraadpleegde vertalingen, eventueel met transcriptie. Want van vertalingen kan men veel leren voor de exegese Dit zijn de volgende:

³⁴ Gezang 180 uit de oude Hervormde bundel van 1938.

Biblia Hebraica	:שְׁמַע חָכָם וְיִוְסֵף לִקְחַ וְנִבֹּן תְּחַבְּלוֹת יִקְנֶה:
Transcriptie	y ⁱ sjm ^{a'} ch ^{aa} k ^{aa} m w ^e y ^{oo} ws ^e p l ^e q ^a ch w ^e n ^{aa} bw ^{oo} n t ^a chb ^{oe} lw ^{oo} t y ⁱ qn ^e h
Werkvertaling	Die wijs is, moet horen en vermeerdert (daardoor) inzicht; en die vol van verstand is moet raadslagen verkrijgen.
Septuaginta	τῶνδε γὰρ ἀκούσας σοφὸς σοφώτερος ἔσται ὁ δὲ νοήμων κυβέρνησιν κτήσεται
Transcriptie	Toonde gar akousas sofos sofoteros estai ho de voèmoon kubernèsin ktèsetai
Vertaling	Want door deze (spreuken) zal die wijs is al horende wijzer worden, en hij die verstandig is zal vaardigheid bezitten.
Vulgata	audiens sapiens sapientior erit et intellegens gubernacula possidebit
Vertaling	Door te horen zal de wijze wijzer worden en door te begrijpen vaardigheden bezitten.
Franse vert.	Même les sages les consulteront avec profit, même les intelligents y trouveront des directives.
Vertaling	Zelfs de wijzen zullen ze (nl. spreuken) met profijt raadplegen, zelfs de verstandigen zullen er (nl. spreuken) aanwijzingen vinden.
Duitse vert.	Wer weise ist, der höret zu und bessert sich; und wer verständig ist, der läßt ihm raten,
Vertaling	Wie wijs is, die hoort en verbetert zich; en wie verstandig, die laat zich raden.
Engelse KJV	A wise <i>man</i> will hear, and will increase learning; and a man of understanding shall attain unto wise counsels:
Vertaling	Een wijze zal horen en lering vermeerderen; en een man die verstandig is, zal wijze raadgevingen verwerven.
American SV	That the wise man may hear, and increase in learning; and that the man of understanding may attain unto sound counsels:
Vertaling	Dat de wijze mag horen en in lering toenemen; en dat een man van verstand ware raadgevingen mag verwerven.
Geneva Bible	A wise man shall heare and increase in learning, and a man of vnderstanding shall attayne vnto wise counsels,
Vertaling	Een wijze zal horen en in leer vermeerden, en een verstandige zal wijze raadgevingen verwerven,
Statenvertaling	Die wijs is, zal horen, en zal in lere toenemen; en die verstandig is, zal wijzen raad bekomen;
Herziene SV	Wie wijs is, zal horen en inzicht vermeerderen, en wie verstandig is, zal wijze raad verwerven.
Nieuwe Vert.	De wijze hore en vermeerdere inzicht en wie verstandig is, verwerve overleg,
Leidse vertaling	door te luisteren vermeerdert de wijze zijn kunde en verwerft de verstandige overleg--
Nw. Bijbelvert.	Laat wie wijs is goed naar deze spreuken luisteren en nog wijzer worden. Laat wie verstandig is meer en meer de vaardigheid verwerven.
Het Boek	Zo kan een wijze nog wijzer worden en merkt een verstandig mens dat er nog veel te leren valt.
Naardense BV	Wie wijs is, zal horen en doorgaan op te nemen,- een verstandige zal overleggingen verwerven
Willibrord vert.	Luistert een wijze ernaar, dan vermeerdert hij het verworven weten, en de schrandere zal er beleid door leren.

Bij deze vertalingen heb ik de volgende opmerkingen:

De Septuaginta heeft de eerste helft van dit vijfde vers anders weergegeven dan de Hebreeuwse Masoretische tekst. Deze tekstgetuige heeft door de vertaling τῶνδε γὰρ ἀκούσας, letterlijk vertaald: "want van die (spreuken) zal al horend ..." dit vers verbonden met de verzen 1-4

en in het bijzonder met “de spreuken” van vers 1. Het woord $\tau\omega\nu\delta\epsilon$ is de tweede naamval meervoud van het aanwijzend voornaamwoord “die” of “deze”. Het woordje $\gamma\alpha\rho$ is een voegwoord en betekent “want”. En het woord $\alpha\kappa\omicron\upsilon\sigma\sigma\alpha\varsigma$ is een actief deelwoord mannelijk enkelvoud in de aoristusvorm die het begin van een handeling aangeeft. Deze vertaling geeft het Hebreeuwse imperfectum in de qalvorm (een soort onvoltooid verleden tijd) dus mijns inziens foutief weer met een deelwoord in de aoristusvorm.

Ook geeft de Septuaginta de Hebreeuwse constructie חכם ויוסף לקח niet volgens de tekst weer. Het woord voor ויוסף “waardoor hij vermeerdert” heeft deze tekstgetuige weergegeven met $\sigma\phi\omega\tau\epsilon\rho\varsigma$ waarin het vermeederen wel ingesloten is want die vertaling is een vergrotende trap van het bijvoeglijk naamwoord “wijs”; maar deze weergave is niet naar de Hebreeuwse tekst. Het is een vrije weergave en een helleniserende omschrijving van de Hebreeuwse tekst. Bovendien ontbreekt een vertaling van het woord לקח geheel en al.

Daarbij geeft de Septuaginta de Hebreeuwse werkwoordsvorm נבון (een deelwoord) weer met een bijvoeglijk naamwoord. De Septuaginta heeft net als de Willibrord vertaling het woord תהבלות (in het Hebreeuws komt dit woord uitsluitend in het meervoud voor!) vertaald met een enkelvoud: $\kappa\upsilon\beta\acute{\epsilon}\rho\eta\sigma\iota\varsigma$. Ook heeft deze tekstgetuige de Hebreeuwse verba (werkwoorden) in de iussieve vormen telkens met een toekomstige tijd weergegeven.

De Vulgata geeft de tekst weer naar analogie van de Septuaginta maar vertaalt wel het meervoud (gubernacula: vaardigheden) waar de Septuaginta enkelvoud heeft.

Zoals gebruikelijk geeft de Franse vertaling net als de Willibrord vertaling deze tekst vrij weer. Net als de Septuaginta brengt ook deze vertaling met het woordje “les” een verbinding aan met de verzen 1-4 en in het bijzonder met “de spreuken” van vers 1. Zoals aangegeven ontbreekt dit in de Hebreeuwse tekst.

De Duitse vertaling houdt zich wat strakker aan de Hebreeuwse tekst, zij het dat deze het Hebreeuwse woord voor vermeederen niet als een vergrotende trap weergeeft maar eenvoudig als “bessert sich” waarvoor in het Hebreeuws geen aanleiding is. Bovendien ontbreekt hier net als in de Franse en Leidse vertaling een verwijzing naar wat God doet en blijft alles in het menselijk vlak.

De genoemde Engelse vertalingen (King James, American Standard Version en Geneva Bible) hebben zich in hun weergaven over het algemeen gehouden aan de Hebreeuwse tekst, zij het dat ze het Hebreeuwse woord voor “raadslagen” hebben weergegeven met “wijze raadgevingen” of “ware raadgevingen”. De Statenvertaling en Herziene Statenvertaling doen in wezen precies hetzelfde.

De Nieuwe Vertaling geeft de Hebreeuwse imperfecta in de iussieve vormen weer met een aanvoegende wijs van de werkwoorden.

De Nieuwe Bijbelvertaling geeft de Hebreeuwse tekst vrij weer. Bovendien brengt deze vertaling, niet conform de Masoretische tekst van de Biblia Hebraica, een verbinding aan met de verzen 1-4 en in het bijzonder met “de spreuken” van vers 1.

Zoals gebruikelijk is de weergave in Het Boek een parafrase van de tekst.

In de Naardense Bijbel ontbreekt met de vertaling “doorgaan op te nemen” een weergave van de woorden “vermeederen” en “inzicht” uit de Hebreeuwse tekst.

Nadat ik al deze vertaling goed bestudeerd heb, is mijn conclusie dat wie bij de uitleg van de Bijbel alleen op vertalingen afgaat aan het oorspronkelijke Bijbelse taaleigen geen recht doet en derhalve de tekst minder nauwkeurig kan uitleggen.

Woordstudie vanuit het Hebreeuws.

We komen nu tot de studie van de diverse Hebreeuwse woorden en hun betekenis in het verband van Spreuken.

יִשְׁבֹּן

De eerste consonant van dit woord is י , yod, met als vocaal eronder een chireq, een i-klank. De tweede consonant is ש , sjin, terwijl het schriftteken van de s(j)e-wa quiescens die niet uitgesproken wordt onder de ש aanduiding is van een gesloten lettergreep. De derde consonant is מ , mem, met als vocaal eronder een patach, een korte a-klank. De laatste consonant is נ , ayin. Het accentteken tus-

sen de derde en vierde consonant is een munah als aanduiding dat de laatste consonant bij het hele woord hoort. De transcriptie van het woord is: y'ism^a.

Deze vorm van het verbum is een imperfectum derde persoon mannelijk enkelvoud van de qalvorm van שמע, horen. Het is een zogenaamde iussivus die zich in niets onderscheidt van het gewone imperfectum en een wilsuiting aanduidt. Doorgaans vertaalt men deze iussivus met "moeten", dus: "hij moet horen" of "alleen door te horen". Sommigen nemen dit imperfectum voor een cohortativus maar dan zou er in het Hebreeuws een andere vorm zijn en bovendien vertaald moeten worden met "laten" als een aansporing, in dit geval dus: "laat hij horen", of "hij moge horen". Maar dat geeft een minder goede zin. Het Hebreeuwse woord betekent "gehoor geven", "opvolgen", "gehoorzamen", "het gehoorde begrijpen". Dat heeft een goede betekenis wanneer dit in verband met het voorafgaande wordt gebracht.

Hoewel allerlei werkwoordsvormen van שמע in het Bijbelboek Spreuken circa dertigmaal voorkomen, komt deze vorm naast onze tekst nog driemaal voor: Spreuken 15:29; 18:13; en 29:24. In verschillende Bijbelboeken van het Oude Testament komt de vorm in totaal 32x voor, namelijk in Exodus (4x); Deuteronomium (2x); Jozua (1x); 1 Samuël (2x); 2 Samuël (1x); 2 Koningen (1x); Job (4x); Psalmen (8x); Jesaja (3x); Jeremia (1x); en Ezechiël (1x).

Het valt daarbij op dat de HEERE via Mozes, Jozua, David, Hizkia, Job, Jesaja, Jeremia en Ezechiël Zijn woorden tot het volk laat horen en tevens dat ongehoorzaamheid aan de woorden Gods via Zijn knechten streng wordt gestraft. De HEERE hoort het gebed van Zijn kinderen maar straft Zijn vijanden, zeggen de Psalmen. Dat komt ook in het Spreukenboek tot uiting. Daarbij geldt de vermaning dat niemand moet antwoorden voordat hij naar een ander heeft geluisterd.

חָכֵם

Voor de eerste consonant van dit woord staat een schriftteken dat de naam mètèg draagt. Dit teken staat bij een lange vocaal (in dit geval de qameets) en geeft aan dat er sprake is van een open lettergreep. De eerste consonant is de letter ח, chet, met eronder de vocaal qameets of een lange aa-klank. De tweede consonant is de letter כ, kaf, met eronder weer de vocaal qameets. De derde consonant is de ם of slot-mem. De transcriptie is: ch^{aa}k^{aa}m.

De vorm is een adjectivum masculinum singularis (bijvoeglijk naamwoord mannelijk enkelvoud) en betekent wijs. Het woord komt van de stam חכם. We hebben daarover breedvoerig geschreven in het tweede deel van onze studie.

Volgens Mandelkern komt de stam חכם met derivaten in het geheel van het Oude Testament 315x voor waarvan 101x in het Bijbelboek Spreuken. De vorm die hier gebruikt wordt komt in het Oude Testament 51x voor in Deuteronomium (2x); 2 Samuël (2x); 1 Koningen (3x); 1 Kronieken (1x); 2 Kronieken (3x); Job (2x); Psalmen (1x); Prediker (7x); Jesaja (2x); Jeremia (1x); Ezechiël (1x); en Hosea (2x).

In Spreuken komt deze vorm 24x voor in Spreuken 1:5; 3:7; 10:1, 14, 20; 11:30; 12:15; 13:1, 14; 14:16; 16:14, 23; 17:28; 20:26; 21:20, 22; 23:24; 24:5; 25:12; 26:5, 12, 16; 28:11; en 29:9; dus circa de helft van de totale Schriftplaatsen. De conclusie is dus duidelijk: חכם is een wezenlijk onderdeel van het Bijbelboek Spreuken en in overeenstemming met het geheel van de Heilige Schrift.

Uit het geheel van deze teksten uit Spreuken komt het volgende naar voren: Salomo waarschuwt mensen zich niet te verheffen op wijsheid die de HEERE hen uit genade schenkt. Wat hen voor hoogmoed bewaart, is de vreeze des HEEREN. In deze vreeze ligt de zegen van de opvoeding voor Gods aangezicht. Die zielen vangt, is wijs en luistert naar raad. De leer van wijzen is ten leven en doet ongeremde toorn te niet al blijft wijze straf niet uit. Zelfs dwazen die zwijgen worden wijs geacht. Wie wijs is vergadert zich schatten en is tot zegen voor hem zelf persoonlijk, voor zijn gezin, familie, maatschappij en voor zijn land.

וַיִּסְרֵךְ

De eerste consonant van dit woord is een ו, waw met daaronder als schriftteken een s(j)ewa mobile, uitgesproken als een toonloze e. De tweede consonant is een י, yod. Als accentteken zien we daaronder een munah als aanduiding dat de volgende consonanten bij het hele woord horen. De derde consonant is weer een ו met de vocaal cholem er boven als aanduiding van een lange oo-klank. De

vierde consonant is een ם, samek met de vocaal segol eronder. De laatste consonant is een ף, een slot-pe. De transcriptie is: w^ey^{oo}ws^èp.

De vorm is een hifilvorm imperfectum derde persoon masculinum singularis iussivus (of cohortativus?) van het verbum ףסי. Het werkwoord betekent: toevoegen, vermeerderen, vergroten; letterlijk vertaald: “en (inzicht) moet vermeerderen”. Met andere woorden: het ene zinsdeel: “de wijze hoort” heeft als gevolg in het andere zinsdeel “en inzicht vermeerdert”. Je zou dus ook kunnen weergeven met: doordat iemand die wijs is hoort zo moet zijn inzicht groeien. En dat is dan een vanzelfsprekend gevolg door de aard van het werkwoord.

Het ene (horen) brengt het andere teweeg (inzicht groeit). Dogmatisch vertaald: iemand wiens zonden zijn vergeven brengt altijd vrucht voort tot Gods eer; op rechtvaardigmaking volgt altijd heiligmaking. Een en ander wordt onderbouwd door de tekst en de iussivus van het werkwoord. Deze vorm komt met dezelfde betekenis nog voor in Spreuken 9:9: ‘*Leer den wijze, zo zal hij nog wijzer worden; onderwijs den rechtvaardige, zo zal hij in leer toenemen.*’

לָקַח

De eerste consonant van dit woord is ל, lamed met de vocaal segol eronder. Het accentteken er naast is de atnaach of kleine versdeler. De tweede consonant is ק, qof met de vocaal patach of a-klank eronder. De laatste consonant is ח, cheth. De transcriptie van dit substantivum masculinum singularis is l^èq^ach.

Dit substantivum is afgeleid van de stam לקח. We kwamen het van deze stam afgeleide verbum al eerder tegen in vers 3 (zie aldaar). Het betekent in dit verband zoveel als: bijeenroepen, onderwijs ontvangen, leerstof tot je nemen, je eigen maken. Het is een term uit de wijsheidsliteratuur alsmede in de latere joodse kabbalah, een bevindelijke en mystieke stroming binnen het jodendom. De betekenis is: wat degene die hoort ontvangt; traditie; inzicht; leer; instructie; overreding.

De vorm van dit woord komt naast onze tekst ook voor in Spreuken 4:2 ‘*Dewijl ik u lieden goede leer geve, verlaat mijn wet niet*’; Spreuken 9:9 ‘*Leer den wijze, zo zal hij nog wijzer worden; onderwijs den rechtvaardige, zo zal hij in leer toenemen*’; Spreuken 16:21 ‘*De wijze van hart zal verstandig genoemd worden; en de zoetheit der lippen zal de lering vermeerderen*’; Jesaja 29:24 ‘*En die dwalende van geest zijn, zullen tot verstand komen, en de murmureerders zullen de lering aannemen*’. Leer en inzicht is dus een geestelijke zaak.

וְנָבוֹן

De eerste consonant van dit woord is ו, waw met eronder als schriftteken een s(j)ewa mobile uitgesproken als een toonloze e. De tweede consonant is נ, nun met als vocaal eronder een qameets of een aa-klank. De derde consonant is ב, beth. De vierde consonant is weer een ו met de vocaal cholem erboven als aanduiding van een oo-klank. De vijfde consonant is ן, slot-nun. De transcriptie is w^en^{aa}bw^{oo}n.

De vorm van het woord is een participium masculinum singularis van het werkwoord בון in de nifalvorm. Het woord betekent: onderscheiden, verstandig zijn, verstand hebben, vol inzicht zijn. Het staat in verbinding net als in ons tekstvers met het woord חכם, wijs, en חכמה, wijsheid. בון kwamen we al eerder tegen in vers 2 (zie aldaar).

Deze vorm komt zonder ו aan het begin voor in Genesis 41:33, 39 waarin sprake is van een verstandig man als Jozef; in Spreuken 10:13 waarin het verstandig zijn verbonden is met iemands woorden; in Spreuken 14:33 waarin het verbonden is met het hart van een mens; in Spreuken 15:14 waarin het verbonden is met wetenschap; in Spreuken 16:21 met dezelfde notie als Spreuken 14:33; in Spreuken 17:28 waarin het verbonden is met op het juiste moment te zwijgen; in Spreuken 18:15 met dezelfde notie als in Spreuken 15:14; en in Hosea 14:10 waarin verstandig zijn verbonden is met het houden van de wegen des HEEREN en daarin wandelen.

Deze vorm met ו aan het begin komt behalve in onze tekst tweemaal elders voor in het Oude Testament, namelijk in Deuteronomium 4:6 waarin het verstandig zijn verbonden is met het houden van Gods geboden door Israël als een getuigenis voor de volken van rondom; en in 1 Koningen 3:12 waarin de HEERE op het gebed van Salomo hem een wijs en verstandig hart geeft. Om het volk te leiden.

תְּחַבְּלוּ

De eerste consonant is ט, tau met er onder de vocaal patach, een a-klank. De punt in de ט is een dagesj lene die in bepaalde letters altijd aan het begin van een woord voorkomt maar niet wordt uitgesproken. De tweede consonant is ח, cheth met er onder een s(j)ewa quiescens die niet wordt uitgesproken en een gesloten lettergreep aanduidt. De derde consonant is ב, beth met een dagesj forte in de betreffende consonant als aanduiding dat deze consonant in elk geval niet zacht maar hard moet worden uitgesproken. De vocaal er onder is een qibboets en aanduiding van een oe-klank. De vierde consonant is ל, lamed. Het accentteken er onder is een mereka en verbindt de volgende consonanten met dit woord. De vijfde consonant is ו, waw met de vocaal cholem er boven als aanduiding van een oo-klank. De laatste consonant is ת. De transcriptie is: t^achb^{oe}l-w^{oo}t.

De vorm van dit woord is een substantivum femininum pluralis en betekent: overleggingen, wijze gedachten, beraadslagingen. Het komt uitsluitend in het meervoud voor en is afgeleid van het verbum חבל, al is de afleiding hiervan onzeker. Sommige geleerden brengen het in verband met een substantivum חבל dat sturen van een schip betekent, knoop of touw, en daarvan afgeleid: sturing, bestuur, leiding, regering; zeil; strik; schipper of matroos (zie Jona 1:6). Vandaar dat de Septuaginta dit woord, zij het in singularis, mogelijk naar aanleiding van Job 37:12 'omme-gangen' weergegeven heeft met κυβέρνησις, stuurmanskunst. Vergelijk ook Ezechiël 27:8 en 1 Korinthe 12:28. Door wijsheid die de Griekse vertaling met stuurmanskunst weergeeft vinden we de vaargeul tussen banken en klippen die het levensschip bedreigen. Het is de kunst om ons leven dagelijks te sturen in de goede richting van God en Goddelijke zaken en van Zijn heilzame geboden met al z'n verleiding en bedreiging.

De vorm van dit woord komt behalve in onze tekst alleen voor in Spreuken 11:14 en 12:5. Spreuken 11:14 luidt: 'Als er geen wijze raadslagen zijn, vervalt het volk; maar de behoudenis is in de veelheid der raadsliden.' En Spreuken 12:5 luidt: 'Der rechtvaardigen gedachten zijn recht; der goddelozen raadslagen zijn bedrog.' Het is daarbij merkwaardig dat de Statenvertaling hetzelfde woord in onze tekst inconsequent weergegeven heeft met "wijzen raad" (singularis) en in Spreuken 11:14 en 12:5 met "raadslagen" (pluralis), terwijl deze vertaling in de Kanttekening bij Spreuken 1:5 het meervoud gelezen heeft.

יִקְנֶה:

De eerste consonant van dit woord is י met er onder de vocaal chireq of i-klank. De tweede consonant is ק, qof met als schriftteken eronder een s(j)ewa quiescens die niet wordt uitgesproken en een gesloten lettergreep aanduidt. De derde consonant is נ, nun met als vocaal er onder de segol. Het schriftteken tussen deze derde en laatste consonant is de silluq. De laatste consonant is ה, gevolgd door de sof passuq : als pausa-teken. De transcriptie van dit woord is: yⁱqn^eh.

De woordvorm is een Hebreeuws imperfectum in de qalvorm derde persoon masculinum singularis iussivus of cohortativus (zie eerder). Het verbum is יקנה en betekent: verkrijgen, wijsheid verwerven (van God); ook wel: kopen. Hij moet verwerven. יקנה met derivaten komt 14x in het Bijbelboek Spreuken voor en 81x in het totaal van de Oudtestamentische Bijbelboeken. In Spreuken 4:5, 7; 17:16 staat dit woord in verband met wijsheid; in Spreuken 15:32, 16:16 en 19:8 staat het in verband met verstand; in Spreuken 18:15 staat het in verband met wetenschap; en Spreuken 23:23 brengt dit woord in verband met waarheid. Overigens komt de vorm behalve in onze tekst ook voor in Leviticus 22:11 en betekent het "kopen"; en in Spreuken 18:15. Dit vers luidt: 'Het hart des verstandigen bekomt wetenschap, en het oor der wijzen zoekt wetenschap.' Zo kan men ook van God uit op de markt van vrije genade geestelijke goederen verwerven.

De schat aan Schriftuurlijke kennis.

Bij Spreuken 1:5 zijn onderstaande teksten van belang:

1 Samuël 25:32-33. 'Toen zeide David tot Abigail: Gezegend zij de HEERE, de God Israëls, Die u te dezen dage mij tegemoet gezonden heeft! En gezegend zij uw raad en gezegend zijt gij, dat gij mij te dezen dage geweerd hebt, van te komen met bloedstorting, dat mijn hand mij verlost zou hebben!'

2 Kronieken 25:16. *'En het geschiedde, als hij tot hem sprak, dat hij hem zeide: Heeft men u tot des konings raadgever gesteld? Houd gij op; waarom zouden zij u slaan? Toen hield de profeet op, en zeide: Ik merk, dat God besloten heeft u te verderven, dewijl gij dit gedaan, en naar mijn raad niet gehoord hebt.'*

Job 34:10. *'Daarom, gij, lieden van verstand, hoort naar mij: Verre zij God van goddeloosheid, en de Almachtige van onrecht!'*

Job 34:16. *'Zo er dan verstand bij u is, hoor dit; neig de oren tot de stem mijner woorden.'*

Job 34:34. *'De lieden van verstand zullen met mij zeggen, en een wijs man zal naar mij horen.'*

Psalm 119:98-100. *'Zij maakt mij door Uw geboden wijzer, dan mijn vijanden zijn, want zij is in eeuwigheid bij mij. Ik ben verstandiger dan al mijn leraars, omdat Uw getuigenissen mijn betrachtning zijn. Ik ben voorzichtiger dan de ouden, omdat ik Uw bevelen bewaard heb.'*

Spreuken 9:9. *'Leer den wijze, zo zal hij nog wijzer worden; onderwijs den rechtvaardige, zo zal hij in leer toenemen.'*

Spreuken 12:1. *'Wie de tucht liefheeft, die heeft de wetenschap lief; maar wie de bestraffing haat, is onvernünftig.'*

1 Korinthe 10:15. *'Als tot verstandigen spreek ik; oordeelt gij, hetgeen ik zeg.'*

Enkele opmerkingen: Wijsheid en verstand is niet het uitsluitende en enige voorrecht van mannen. Ook vrouwen maken een goed gebruik van het inzicht dat God hen geeft zoals blijkt uit het voorbeeld van Abigaïl die door haar wijze raad aan David bloedstorting voorkomt. Tegelijk blijkt ook dat God het niet luisteren naar Zijn raad middels de profeten straft en vastbesloten is het kwaad uit te voeren zoals duidelijk wordt uit het voorbeeld van Amazia.

In Job 34 is de onbekende Elihu die lange tijd gezweven heeft aan het woord. De lieden van verstand die hij aanspreekt zijn mogelijk de drie vrienden van Job: Elifaz, Bildad en Zofar. Hij verwijt hen dat ze bij al hun redeneren geen rekening houden met God, dat ze daarmee Job niet kunnen vertroosten in zijn ellende en dat God in Zijn beproeving van Job redenen heeft die alle rede te boven gaan. Het is opvallend dat Elihu de enige is die zich in Job 42 niet hoeft te verantwoorden.

In de geciteerde psalmverzen belijdt David dat God Die aan Zijn knechten wijsheid schenkt een gave geeft die boven het verstand van anderen gaat, vijanden, leraars en ouden. En uit de geciteerde verzen uit Spreuken blijkt dat ook de wijze door onderwijs en vermaan wijzer wordt. Terwijl ook het Nieuwe Testament bij monde van de apostel Paulus verstandigen oproept om over zijn woorden te oordelen.

Uitleg.

Uit het voorafgaande is duidelijk dat de wijze Salomo in zijn Spreukenboek alle mensen aan wil spreken: eenvoudigen, jongelingen, wijzen en verstandigen; al blijft het Bijbelboek Spreuken een bijzonder boek voor jongeren. Het is mijn diepste verlangen dat mijn studie over dit Bijbelboek in het bijzonder onze jongeren aanspreekt maar dat ze er ook uit leren om de zonde te haten en in Godsvrucht hun weg door het leven te gaan. In elk geval is dit de vijfde en laatste reden die Salomo nog nader in vers 6 omschrijft.

Maar niet alleen jongeren worden door Salomo aangesproken. Hij richt zijn spreuken ook tot wijzen. Maar wie is wijs? Gods Woord zegt dat een mens die echt wijs is niet iemand is die het gekregen heeft of volmaakt is maar die weet dat hij deze wijsheid niet van zichzelf gekregen heeft of volmaakt is; hij jaagt naar deze kennis en volmaaktheid met groot verlangen of hij ook grijpen mag waartoe hij van Christus Jezus ook gegrepen is (Filippensen 3:12). Iemand die denkt dat hij wijs is, zegt de apostel, worde dwaas opdat hij wijs mag worden (1 Korinthe 3:18 en vergelijk 1 Korinthe 8:2).

Er is bij een mens geen enkele reden tot opgeblazen kennis. Alleen iemand die God liefheeft is door Hem gekend. En die wijsheid hebben we elke dag opnieuw nodig. Daar mogen we net als Salomo de HEERE om bidden. Wie dat niet doet, verdroogt in kennis en verachttert in genade. Zelfs de wijze die niet dagelijks luistert naar de woorden Gods en ze niet ter harte neemt, is slechts wijs in eigen oog. Dat is de gevaarlijkste situatie waarin iemand kan verkeren. Spreuken 26:12 zegt dat van een zot meer verwachting is dan van hem! Een supermarkt met vele producten

raakt spoedig leeg indien die niet elke dag wordt aangevuld.

Een andere vraag is: hoe iemand wijs wordt? Vers 5 geeft als antwoord: door te horen. Horen of liever gezegd: luisteren is een belangrijk middel om kennis te krijgen. In dat opzicht gaf Jethro, de schoonvader van Mozes, zijn schoonzoon een goede tip. Hij zag hoe Mozes alleen zonder enige hulp of bijstand het volk van de vroege morgen tot de late avond onderwees in de rechten en geboden des HEEREN. En hoe hij zichzelf in dit onderwijs uit zou putten. En dat was niet goed. Hij gaf hem raad oversten aan te stellen die na de nodige instructies het volk zouden onderwijzen in betrekkelijk gemakkelijke zaken, terwijl Mozes alleen de moeilijke zaken zou behandelen. Dat was een goede les van Godswege (Exodus 18:13-27).

Deze les is nog steeds zeer heilzaam met betrekking tot het vele werk in het midden van de gemeente en de kerk. En ik denk: niet alleen in de kerk maar ook in heel het maatschappelijke leven bij alle beroepsgroepen. Maar inderdaad ook in de kerk. Ook daar zijn er vele om zich heen grijpende gevallen van burn-out. Wie als predikant niet eigenwijs en hoogmoedig is om de les van God via Jethro in de wind te slaan maar die ter harte te nemen en het werk in de gemeente weet te delegeren en te verdelen over anderen – en dat hoeven niet eens ambtsdragers te zijn maar dat kunnen ook kundige gemeenteleden zijn die vertrouwelijke informatie weten te bewaren! –, zal niet spoedig opgebrand raken maar in dit opzicht ook wijs zijn.

Daarbij zijn over het “horen” nog andere voorbeelden in de Bijbel. Allereerst van onze hoogste Profeet en Leraar, Christus Jezus. Want hoe onderwees Hij Zijn discipelen? Via begrijpelijke gelijkenissen – dus via het horen! – om daardoor de verborgenheden van het Koninkrijk der hemelen te doen verstaan. Hij bindt Zijn discipelen op het hart zich niet te verharderen waarover Jesaja profeteert in hoofdstuk 6 (Mattheüs 13:10-17; vergelijk Johannes 16:12).

In de tweede plaats denk ik aan Petrus die aan zijn medeapostelen zijn omgang met de heiden Cornelius op grond van Gods ingrijpen verklaart. Als gevolg van zijn prediking tot Cornelius en de zijnen ontvingen laatstgenoemden de gave van de Heilige Geest en geloofden in de HEERE Jezus Christus. En het zou van hoogmoed getuigen indien de apostel Petrus tegen de werking van de Heilige Geest zou strijden, zo belijdt hijzelf (Handelingen 11:1-18). Deze omgang met heidenen door een rechtgeaarde jood als Petrus zou van wereldschokkende betekenis zijn voor de Christelijke Kerk.

In de derde plaats denk ik ook aan Priscilla en Aquila die aan Apollos de weg des HEEREN nauwkeuriger uitlegden. Ze deden dat door middel van horen! (Handelingen 18:24-26). In zijn commentaar gebruikt Bridges op pag. 2 een woordspeling: “Indeed we must be hearers, ere we would be teachers”. Met andere woorden: “we moeten hoorders zijn, voordat we onderwijzers worden”. Hij verzamelt die hoort; en hij geeft uit die onderwijst. Als we uitgeven voordat we verzamelen, worden we spoedig bankroet. Inkomsten en uitgaven moeten in balans zijn. Dat geldt in het huishouden. Dat geldt zakelijk. Dat geldt op de financiële markten. Dat geldt ook geestelijk. Het geestelijk ter harte nemen van de spreuken van Salomo op een goede manier is dus een probaat middel tegen burn-out.

Hoe meer we zelf leren, des te meer worden we ook zelf leraars. Des te meer zullen we ook in inzicht toenemen, zoals Spreuken 9:9, 18:15 en 19:25 ons onderwijzen. En des te ijveriger zouden we moeten zijn en elk middel beproeven dat ons nader onderwijst om ons verstand te gebruiken waardoor wij wijze raad kunnen geven aan anderen. Dat was tenminste datgene wat Israël moest doen volgens 1 Kronieken 12:32 waar we lezen: *‘En van de kinderen van Issaschar, die ervaren waren in het verstand van de tijden (bedoeld zijn: in de oorlog, in de regering en in de landbouw), om te weten wat Israël doen moest’*. Hoe kostbaar zijn wijze raadgevingen! We vinden ze in het Bijbelboek Spreuken, die niet alleen door het horen de dwaas wijs maakt maar de wijze ook wijzer. Want deze wijze staat open voor verbetering (Spreuken 12:15; 15:5).

Wanneer Luther de Bijbel uitlegt, heeft hij slechts één principe “was Christum treibet”. Dat betekent dat volgens Luther alle Bijbelgedeelten en dus ook die het Bijbelboek Spreuken geïnterpreteerd dienen te worden als een verkondiging van Christus. Christus moet als het ware naar ons toegedreven worden met hulp van het desbetreffende Bijbelwoord zoals een herder zijn schapen naar de kooi drijft. Dit geldt ook voor dit vijfde vers uit hoofdstuk 1.

Want Wie heeft meer verstand van de weg der zaligheid dan onze HEERE Jezus Christus? Wie krijgt meer raad dan hij die zich laat raden door gelijkenissen, wonderen, leerstellingen en levensleiding van onze HEERE Jezus Christus? Door de zonde lag de wereld in het duister. En

niemand kon tot het licht komen en zich van zonde en schuld bevrijden dan alleen door Christus Jezus Die het Licht der wereld is, de Weg, de Waarheid en het Leven, en Die voor de zonde betaald heeft aan het kruis van Golgotha als onze Borg en Middelaar. Wie zich aan Zijn leiding toevertrouwt, persoonlijk, als gezin, in familieverband, in kerk en maatschappij zoals we deze vinden in de spreuken van Salomo zal de goede dingen in de dagelijkse levenspraktijk goed en wijs doen. *‘Want een iegelijk die heeft, dien zal gegeven worden, en hij zal overvloedig hebben’*, zegt Christus in de gelijkenis van de talenten (Mattheüs 25:29a).

Zelfs wijzen moeten horen en zich niet te wijs achten om te leren. Het zou er volgens dit vijfde vers op kunnen wijzen dat de spreuken van Salomo mondeling werden overgeleverd en onderwezen. Wie werkelijk wijs is, is zich bewust van zijn gebreken. De bekende uitlegger van de Bijbel Matthew Henry zegt: “ik ben onkundig over vele zaken maar niet over mijn eigen onkunde”. Daarom streeft een wijze ernaar in leer en kennis toe te nemen, meer te weten, beter te weten, duidelijker te weten om van die wetenschap een goed gebruik te maken. Indien onze kennis niet toeneemt gaat zij verloren. Een wijze die toeneemt in kennis is niet alleen nuttig voor zichzelf maar ook voor anderen. Het luisteren dat tot gehoorzamen wordt, neemt in Israël een centrale plaats in bij het wijs worden en wijs blijven.³⁵

En niet alleen in Israël maar ook in het Nieuwe Testament is het luisteren van het grootste belang. De apostel Paulus onderwijst zijn geestelijke zoon Timotheüs die van jongsaf de heilige Schriften geweten heeft die hem wijs kunnen maken tot zaligheid door het geloof dat in Christus Jezus is: *‘Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot wederlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust’* (2 Timotheüs 3:16-17).

Het is alsof we in deze apostolische vermaning Salomo horen onderwijzen in Spreuken 1:5. Zo’n wijze als raadsman zit aan het roer om in alle voorkomende zaken leiding te geven aan anderen, niet alleen aan hen die hoog staan op de trap van de maatschappelijke ladder maar in barmhartige liefde ook aan hen die door de maatschappij niet in tel zijn zoals Job in zijn ellende (zie Job 29).

Het woord voor “leer” in onze tekst genoemd, לִמָּוּנָה, betekent niet alleen het onderwijs dat gegeven wordt maar ook de wetenschap die ontvangen wordt zoals we eerder gezien hebben (Spreuken 4:2; 9:9). Voor de theologische betekenis van dit woord gaan we te rade in het Bijbelboek Job. In Job 11:4 verwijt Zofar Job dat hij gezegd heeft dat zijn leer zuiver is en dat hij rein is van de goddeloosheid die zijn vrienden hem verwijten vanwege zijn melaatsheid. Job weet heel goed dat God in Zijn rechtvaardigheid zowel de goeden als de kwaden straft (Job 9:2-3, 22; 10:7) maar hij beroept zich op de HEERE Wiens ogen over de wereld gaan (zie 1 Samuël 15:19; 1 Koningen 11:6), hem ziet en een zuiver oordeel velde.

Wat het woord תְּחִלָּתָא betreft, wijze raadslagen, het betekent hier zoveel als de meest bedachtzame manieren van regeren en leiden op alle gebied in het dagelijkse leven zoals stuurlieden hun schepen op zee zo behendig mogelijk sturen en in gewenste havens brengen. Vandaag hebben we technische middelen om een en ander in goede banen te leiden maar dat was vroeger in de tijd van Salomo bepaald niet het geval. Toen kwam het in het bijzonder aan op kunde, navigatie en wijsheid om te letten op windrichting, zeestromingen, golven, ervaring enzovoorts. Vandaar dat de Septuaginta dit woord met κυβέρνησις heeft weergegeven of stuurmanskunst (Spreuken 11:14; 20:18; 24:6). Komt het beeld van het schip weinig voor in het Oude Testament in tegenstelling tot het beeld van de weg, in Egypte komt dit beeld des te meer voor door het allesbepalende karakter van de rivier de Nijl. Om de juiste weg te gaan – en dat is de weg der Wijsheid – komt het aan op het dagelijks sturen en bijsturen. Zulk beleid gaat aan het doen vooraf.

³⁵ De centrale betekenis van “luisteren” is ook in de Egyptische wijsheid bekend. Ik las bij Tuinstra (pag. 42) de volgende onderwijzing van Ptahhotep in de vertaling van Brunner (ik geef het door zonder er overigens conclusies aan te verbinden): “Een zoon die luistert, heeft baat bij het luisteren, want het luisteren dringt in de luisterende door, en zo wordt de luisterende tot een gehoorzame. Goed luisteren betekent ook goed spreken, en zo heeft de luisterende er nog meer baat bij, luisteren brengt de luisterende voordeel. Luisteren is beter dan al het andere, want zo maak je je geliefd God heeft lief degene die luistert, maar hij veracht wie niet luistert.” Een belangrijk verschil tussen Egyptische en Oudtestamentische wijsheid is dat bij de Egyptische wijsheid de mens op zichzelf wordt teruggeworpen terwijl in de Oudtestamentische wijsheid de mens uitsluitend op God Zelf teruggeworpen wordt. Ook het goed luisteren is derhalve een gave van God.

Het woord dat ik in mijn werkvertaling heb weergegeven met “vol van verstand”, נבון, betekent volgens Prof. Paul “vol inzicht”. Degene die deze gave bezit, de wijze, doorziet en overziet allerlei situaties (Spreuken 15:21; 20:5; 28:11). Hij spreekt en handelt verstandig (Spreuken 11:12; 17:28). Hij draagt ook kennis van wat heilig is; vandaar dat ik dit inzicht een Goddelijke gave heb genoemd (Spreuken 9:10b). Zulke wijzen hebben תחבולות en zijn geschikt om volgens Gods Woord sturing te geven aan hun leven en aan dat van anderen in alle voorkomende zaken naar de wil van God in Christus’ naam. Zulke wijzen versmaden geen middelen of gelegenheden thuis, in het dagelijkse leven of in kerk en gemeente om hun wijsheid te vermeerderen al kost dat heel veel zelfverloochening en discipline. Zulke wijzen zijn slechts instrument en geen dirigent.

Toepassing.

Omdat ook in de Uitleg de nodige toepassing bij onze tekst is gegeven, willen we bij dit onderdeel kort zijn. We geven een en ander puntsgewijs weer.

1. We schreven in bovenstaande uitleg reeds dat de wijze Salomo in zijn Spreukenboek alle mensen aan wil spreken: eenvoudigen, jongelingen, wijzen en verstandigen om hen wijsheid te leren of nog meer te leren. Maar wie is nu wijs? Op deze vraag geeft vers 5 als antwoord: dat is iemand die naar de Opperste Wijsheid, Jezus Christus, hoort. Over dit “horen” komt later nog meer.

Nu al zeggen we dat “horen” in dit verband niet alleen betekent dat je je oren opent wanneer anderen vanuit de vreeze Gods tot je spreken maar dat je bovenal ook hoort wat God tot je ziel spreekt en daar ook gehoor aan geeft. Zie Spreuken 11:30 *‘De vrucht des rechtvaardigen is een boom des levens; en wie zielen vangt, is wijs’*. De HEERE nodigt de hemel en de aarde uit om te horen. Hij neemt hen tot getuigen wanneer Hij met Zijn ondankbaar volk twist (zie Deuteronomium 32:1; Jesaja 1:2). Daarentegen worden die van Berea (Handelingen 17:11) geroemd die echt wijs waren en uit de Schriften verzekerd wilden worden.

Het spreken van God tot onze ziel gebeurt doorgaans niet onmiddellijk al kan God die genade geven, maar middels de verkondiging van Zijn Woord door Zijn gaarne getrouwe knechten. Helaas zijn er velen die de voorganger wel horen maar geen gevolg geven aan hun woorden die ze in Naam van hun Zender spreken. Dat is ongetwijfeld de slechtste vorm van horen. Zou het soms daaraan liggen dat er zo weinig van onze gezinnen naar jongeren toe uitgaat? Wie maakt hen nog jaloers op de God Die wij zeggen te dienen?

2. Vroeger was er in een bepaalde hoek van de kerk de leus “niet de leer maar de Heer”. Men bedoelde ermee dat het voor een gelovige zou gaan om een persoonlijke omgang met God en niet om een verstandelijk en dor geloof in bepaalde dogmatische leerstukken. Op zich begrijp ik zo’n slogan wel wanneer deze gericht is tot slechts een verstandelijk omgaan met het geloof want dat is de dood in de pot. Maar vanuit Spreuken is duidelijk dat leer en inzicht volkomen geestelijke zaken zijn en zeker geen tegenstellingen. De mensen moeten bepaald niet dom gehouden worden waardoor ze gemakkelijk te beïnvloeden zijn. Ze moeten zeer zeker niet dom blijven. Een levend geloof blijkt in iemands dagelijkse omgang met God en in zijn leven. Zulk geloof door de Heilige Geest geeft stellig blijk van waar christendom met de nadruk op “waar”. Elk ander soort christendom is namelijk vals en geeft geen werkelijke Godsvrucht.
3. De leer is dus ook belangrijk volgens dit vers. Gedegen onderwijs is bepaald niet overbodig. Het belang van goede catechese over de heilgeheimen van de Schriften wordt door Salomo onderstreept. Bij dit onderwijs gaat het dus niet over discussie of een bepaald praatprogramma waarbij deelnemers dikwijls praten zonder daarbij gehinderd te worden door enige kennis. Wie deze leer van de Bijbel hoort en ontvangt tot zijn eeuwig behoudenis door de Heilige Geest, kan niet anders of hij tracht daarin toe te nemen.

Zo vermaant de apostel Paulus zijn geestelijke zoon Timotheüs: *‘Bedenk deze dingen, wees hierin bezig, opdat uw toenemen openbaar zij in alles’* (1 Timotheüs 4:15). Daarbij heeft zo’n leerling aan de voeten van Christus deze leer niet voor zichzelf te houden maar die in geloof en godzaligheid aan anderen door te geven en daarin toe te nemen.

De Sprekendichter vermaant: *'maar het pad der rechtvaardigen is gelijk een schijnend licht, voortgaande en lichtende tot den vollen dag toe'* (Spreuken 4:18).

4. Vanuit dit vijfde vers legt Salomo een duidelijk verband tussen luisteren en communicatie in een tweegesprek of in groepsverband. Dat geldt in alle maatschappelijke verbanden maar zeer zeker ook in het pastoraat in kerk en gemeente. Staan we in een volgend punt stil bij "luisteren", nu vraagt "communicatie en luisteren" onze aandacht. In de tijd van Salomo waren er geen communicatiedeskundigen en gesprekscoaches. Dat is nu wel het geval al is het voor ons de vraag of de onderlinge communicatie nu zoveel beter is. Ondanks de vele communicatiemiddelen die de massamedia ons verschaffen is er sprake van echte onderlinge communicatie en is eenzaamheid een veel gehoorde klacht.

Maar wat verstaan we onder communicatie? Het Latijn kent het woord "communicare" en betekent "iets gemeenschappelijk maken". Twee of meerdere partners reageren op signalen die ze van elkaar ontvangen en ontleen daar bepaalde betekenissen aan. We hebben het in dit verband over communicatie tussen mensen onderling en niet over communicatie van dieren en planten onderling, al verstond Salomo door zijn wijsheid in tegenstelling tot wat Flavius Josephus beweert de communicatie van flora en fauna (1 Koningen 4:33) en baseerde hij onder andere daarop zijn spreuken en het onderwijs aangaande menselijk gedrag ook in ethische zin.

Communicatie is derhalve niet alleen een sociale activiteit in onderling contact maar ook het resultaat van dat contact. Dit contact kan berusten op informatie: verbaal door middel van geluid, spraak, toon, beeld, symboliek en tekst; en non-verbaal door middel van handelingen en gedrag. We moeten over non-verbale communicatie niet gering denken want dat kan voor de resultaten van het gesprek de grootste gevolgen hebben. Iemand die er ongeïnteresseerd bij zit, geen antwoorden geeft op gestelde vragen en uit het raam kijkt terwijl zijn gesprekspartner een en ander probeert uit te leggen, moet er niet op rekenen dat zijn boodschap overkomt.

Soms probeert iemand een ander te imponeren door wat we "haantjesgedrag" noemen maar wat in wezen niets voorstelt. Wanneer iemand beweert dat hij rustig is maar zweet en trilt en zo getuigt van zijn nervositeit maakt zijn boodschap ongeloofwaardig. De plaats tussen gesprekspartner onderling, de gebruikte mimiek en zelfs het gebruik maken van stilte bij cruciale woorden maken de boodschap krachtiger en bevorderen het communicatieproces. Eigenlijk is het onmogelijk bij de interactie tussen personen onderling niet te communiceren. Ook negatieve communicatie is in wezen communicatie. Salomo zou zeggen: het is de gave van de Wijsheid die God aan wijzen geeft om via echte communicatie anderen te brengen aan de voeten van Christus.

5. Ondanks dat er in de tijd van Salomo geen communicatiedeskundigen en gesprekscoaches waren, was er wel degelijk sprake van communicatie via spreken en luisteren en in het algemeen via zintuiglijke waarneming. Denk aan de nadruk op het horen in vers 5. Deze zintuiglijke waarneming trekken we bij dit onderdeel van de studie in het bredere verband van onze tast-, reuk-, smaak-, gehoor- en gezichtszin.

Een kleine selectie van onderstaande teksten geeft aan dat deze zintuigen in het hele Woord te vinden zijn:

'Hun handen hebben zij, maar tasten niet; hun voeten, maar gaan niet; zij geven geen geluid door hun keel' (Psalm 115:7);

'En Zijn rieken zal zijn in de vreeze des HEEREN; en Hij zal naar het gezicht Zijner ogen niet richten; Hij zal ook naar het gehoor Zijner oren niet bestraffen' (Jesaja 11:3);

'Smaakt en ziet, dat de HEERE goed is; welgelukzalig is de man, die op Hem vertrouwt' (Psalm 34:9);

'En Ezra, de priester, bracht de wet voor de gemeente, beiden mannen en vrouwen, en allen, die verstandig waren om te horen, op den eersten dag der zevende maand' (Nehemia 8:3);

'Die zijn oor afwendt van de wet te horen, diens gebed zelfs zal een gruwel zijn' (Spreuken 28:9);

'En de overige mensen, die niet gedood zijn door deze plagen, hebben zich niet bekeerd van de werken hunner handen, dat zij niet zouden aanbidden de duivelen; en de gouden, en zilveren, en koperen, en stenen, en houten afgoden, die noch zien kunnen, noch horen, noch wandelen' (Openbaring 9:20);

'Want bij U is de fontein des levens; in Uw licht zien wij het licht' (Psalm 36:10);

'Laat uw ogen rechtuit zien, en uw oogleden zich recht voor u heen houden' (Spreuken 4:25);

'Het volk, dat in duisternis wandelt, zal een groot licht zien; degenen, die wonen in het land van de schaduw des doods, over dezelve zal een licht schijnen' (Jesaja 9:1);

'En zullen Zijn aangezicht zien, en Zijn Naam zal op hun voorhoofden zijn' (Openbaring 22:4);

'Zou Hij, Die het oor plant, niet horen? Zou Hij, Die het oog formeert, niet aanschouwen?' (Psalm 94:9).

Wanneer wij erop letten hoezeer onze God alles wonderschoon gemaakt heeft ook ten aanzien van onze zintuigen op alle gebied en bedenken wat er allemaal bij komt kijken om te tasten, ruiken, smaken, horen en zien, dan duizelt het ons. Vanzelfsprekend zou het te ver voeren om allerlei psychische en fysiologische elementen die met onze zintuigen te maken hebben nader te beschouwen maar we kunnen daarin alleen onze Schepper eren Die zulke wonderlijke zaken aan ons geschonken heeft. Maar Salomo nam dit alles met zijn hart waar en door genade praktiseerde hij deze zintuigelijke waarneming in de vreeze des HEEREN in het leven van alle dag opdat mensen erdoor gebracht zouden worden aan de voeten van de Opperste Wijsheid, Jezus Christus. De psalmdichter roept daarom uit: *'O, hoe groot is Uw goed, dat Gij weggelegd hebt voor degenen, die U vrezen; dat Gij gewrocht hebt voor degenen, die op U betrouwen, in de tegenwoordigheid der mensenkinderen!'* (Psalm 31:20).

6. Omdat de wijze via zintuigelijke waarneming door Gods genade tot ware kennis komt, kan hij ook wijze raadslagen en vermaningen geven aan anderen in huis, maatschappij, school en kerk zoals de tweede helft van vers 5 getuigt. Hij weet hen als een goede kapitein zijn schip tussen allerlei klippen en engten door naar de veilige haven van het eeuwige leven te sturen indien zij deze Goddelijke wijsheid vol van genade gaarne aannemen. Voorzichtig en verstandig als de wijze is doorziet hij de oorzaak van de dingen tot op de diepte en laat anderen delen in zijn kennis. Hij houdt dat niet voor zichzelf maar wijst ook middelen aan om die kennis te verkrijgen. Eenmaal toch *'zal de aarde vol zijn van kennis des HEEREN, gelijk de wateren den bodem der zee bedekken'* (Jesaja 11:9).